

Principles of Professional Ethics in Judging Qur'ān Competitions

Mahtab Eidi ¹ and Marieh Seyyed Ghoreishi²

1. Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Lorestan University, Lorestan, Iran, Email: ehidi.m@lu.ac.ir

2. Corresponding Author, Assistant Professor, Faculty of Islamic Studies and Thought, University of Tehran, Tehran, Iran, Email: ghoreish@ut.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received:

9 September 2025

Received in

revised form:

8 November 2025

Accepted:

7 December 2025

Available online:

31 December 2025

Keywords:

Professional

Ethics;

Adjudication;

Qur'ān Competitions;

Grounded Theory;

Ethical Judgment;

Justice.

ABSTRACT

Objective: This study seeks to identify and formulate the principles of professional ethics governing adjudication in Qur'ān competitions. The central problem addressed is the absence of a codified ethical charter for this profession, despite the widespread and continuous organization of Qur'ānic competitions in Iran. The research investigates the following question: What ethical principles ensure both accurate adjudication (i.e., correspondence with objective reality) and ethical adjudication (i.e., avoidance of injustice toward participants)?

Method: The study was conducted using the Grounded Theory methodology. Data were collected through 34 in-depth interviews and semi-structured questionnaires involving 19 judges and 15 competitors with experience at provincial and national levels. Purposeful sampling continued until theoretical saturation was achieved. Data were analyzed through open, axial, and selective coding. To deepen and substantiate the findings, relevant Islamic teachings were also incorporated into the analytical framework.

Findings: Data analysis yielded 28 principles of professional ethics classified into two main categories:

1. Principles related to organizers (9 principles), including:

- Selection of competent judges; - Systematization of the adjudication process; - Measurability of evaluation criteria; - Transparent communication of regulations; - Adherence to official bylaws; - Ensuring equality among participants; - Transparency in results; - Granting the right to appeal; - Implementation of second-level adjudication (supervisory review)

2. Principles related to judges (19 principles), including:

- Avoidance of self-interest; - Commitment to fairness; - Acceptance of adjudication when qualified; - Awareness of the moral weight of haqq al-nās (rights of individuals); - Avoidance of partial or fragmented judgment; - Reliance on objective criteria rather than comparative impressions; - Avoidance of speculative reasoning beyond sensory perception; - Intelligent response and emotional regulation; - Freedom from prior assumptions; - Independence of judgment; - Confidentiality; - Preservation of contestants' dignity; - Avoidance of halo effects; - Avoidance of personality-based judgment; - Control of emotional reactions; - Maintenance of concentration; - Acceptance of fallibility

Conclusion: The codification and observance of these 28 principles can enhance the quality of adjudication in Qur'ān competitions, institutionalize justice and fairness, foster Qur'ānic talent development, and promote Qur'ānic ethical values within society.

Cite this article: Eidi, M.; & Seyyed Ghoreishi, M. (2025). Principles of Professional Ethics in Judging Qur'ān Competitions. *Studies of Quran Reading*, 13 (24), 63-90.

<https://doi.org/10.22034/qer.2025.17718.1245>

© The Author(s).

Publisher: Al-Mustafa International University.

DOI: <https://doi.org/10.22034/qer.2025.20281.1278>

Introduction

Following the Islamic Revolution in Iran, Qur'ān competitions at national and international levels became a sustained and institutionalized phenomenon. Beyond the nationwide competitions organized by bodies such as the State Endowments Organization, numerous institutions now conduct internal Qur'ānic competitions among their members.

After more than four decades, adjudication in these competitions has evolved into a distinct professional field, yet it lacks a formally articulated ethical charter. In this study, “adjudication” is understood in its broad sense—any act of evaluative judgment—distinct from, though related to, legal judgment or arbitration.

The importance of just adjudication in Islam is underscored by Qur'ānic injunctions such as Q 4:58 (“When you judge between people, judge with justice”) and numerous narrations emphasizing accountability even in seemingly minor forms of judgment. Despite significant efforts to articulate professional ethics in fields such as academic research, education, legal practice, and peer review, no independent study has systematically addressed professional ethics in the adjudication of Qur'ān competitions.

This research gap necessitates a structured inquiry into principles capable of guaranteeing both *correct adjudication* (correspondence to evaluative reality) and *ethical adjudication* (free from injustice or violation of participants' rights).

Methodology

This study employed the qualitative and inductive Grounded Theory approach, suitable for generating theory directly from systematically collected field data.

Participants

The study population consisted of two groups: Judges of Qur'ān competitions and competitors with experience at provincial, national, or international levels

Purposeful sampling was initiated and continued until theoretical saturation was achieved. In total, 34 participants (19 judges and 15 competitors) were interviewed.

Data Collection and Analysis: Data collection and analysis occurred concurrently. 460 raw data units were extracted. Open coding reduced them to 68 initial codes. Axial coding synthesized these into 28 central concepts.

Selective coding organized these concepts into two core categories: Principles related to organizers and principles related to judges.

To deepen the emergent theory, documentary analysis of relevant Qur'ānic verses and Islamic narrations was conducted, ensuring alignment between empirical findings and Islamic ethical foundations.

Findings

A deep analysis of field and documentary data led to the identification of 28 principles of professional ethics, which can be presented in two main categories:

I. Principles Related to Organizers (9 Principles)

1. Selection of Competent Judges: Judges must possess technical expertise (recitation and memorization mastery), practical experience, and adequate psychological capacity.

2. Systematization of Adjudication: Clear and precise bylaws must be formulated.

3. Measurability of Criteria: Ambiguous notions such as “beauty” must be operationalized into objective indicators.

4. Comprehensive Orientation: Judges must fully understand regulations; contestants must be informed beforehand.

5. Adherence to Regulations: Avoid ad hoc rule changes during competitions.

6. Maximum Equality: Ensure uniform conditions for all contestants (e.g., fair drawing of lots).

7. Transparency of Results: Provide score sheets and constructive explanations.

8. Right to Appeal: Establish formal mechanisms for contesting results.

9. Second-Level Adjudication: Implement supervisory oversight of judges to enhance accountability.

II. Principles Related to Judges (19 Principles)

1. Avoidance of self-interest

2. Commitment to fairness

3. Acceptance of responsibility when qualified

4. Awareness of adjudication as a matter of *ḥaqq al-nās*

5. Avoidance of premature or fragmented judgment

6. Reliance on established criteria rather than interpersonal comparison

7. Avoidance of speculative inference beyond sensory evidence
8. Emotional regulation and intelligent response
9. Freedom from prior assumptions
10. Exclusive focus on the present performance
11. Independence from other judges' influence
12. Avoidance of compensating for others' errors through score manipulation
13. Confidentiality
14. Preservation of contestant dignity
15. Avoidance of halo effects
16. Avoidance of personality judgments
17. Concealment of emotional reactions
18. Sustained concentration
19. Acceptance of fallibility and willingness to correct mistakes

Discussion and Conclusion

This study presents the first systematic ethical charter for adjudication in Qur'ān competitions, grounded in both empirical field data and Islamic ethical teachings. The findings reveal that optimal adjudication depends on two interdependent pillars: Structural integrity of the adjudication process (organizational responsibility) and ethical integrity of judges (personal responsibility)

The extracted principles align closely with both modern professional ethics frameworks and Islamic doctrines of just judgment. For example: Emotional neutrality corresponds with narrations prohibiting internal bias before establishing truth. Awareness of *ḥaqq al-nās* aligns with traditions emphasizing the grave accountability of judges on the Day of Judgment.

Institutional implementation of these principles requires: rigorous judge selection and continuous training, revision of regulations toward greater measurability, and effective supervisory and appeals mechanisms

Adherence to these 28 principles will not only enhance the qualitative standards of Qur'ān competitions but may also serve as a practical embodiment of Qur'ānic ethical conduct, promoting justice-oriented values within the broader society.

اصول اخلاق حرفه‌ای در داوری مسابقات قرآن کریم

مهتاب عیدی^۱ و ماریه سیدقریشی^۲ ✉

۱. نویسنده مسئول، استادیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه لرستان، لرستان، ایران، رایانامه: eiidi.m@lu.ac.ir

۲. استادیار، دانشکده معارف و اندیشه اسلامی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، ghoreish@ut.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

هدف: هدف این پژوهش، شناسایی و تدوین اصول اخلاق حرفه‌ای داوری در مسابقات قرآن کریم است. مسئله اصلی، فقدان منشور اخلاقی مدون برای این حرفه علیرغم برگزاری گسترده و مستمر مسابقات قرآنی در ایران است. این مطالعه در پی پاسخ به این پرسش است که اصول اخلاقی مؤثر در داوری درست (مصیب به واقع) و داوری اخلاقی (بدون اجحاف به حقوق شرکت‌کنندگان) کدامند؟

روش: پژوهش با روش نظریه‌سازی داده‌بنیاد (گراندد تئوری) انجام شده است. داده‌ها از طریق ۳۴ مصاحبه عمیق و پرسشنامه نیمه‌ساختار یافته با ۱۹ داور و ۱۵ متسابق که تجربه حضور در سطوح ملی و استانی مسابقات را داشتند، گردآوری شد. نمونه‌گیری به صورت هدفمند و تا مرحله اشباع نظری ادامه یافت. داده‌ها با استفاده از کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شدند و برای تعمیق یافته‌ها، از آموزه‌های اسلامی مرتبط نیز بهره گرفته شد.

یافته‌ها: پس از تحلیل داده‌ها، ۲۸ اصل اخلاق حرفه‌ای در دو مقوله اساسی استخراج شد: (۱) اصول مرتبط با برگزارکنندگان (۹ اصل) شامل: انتخاب داوران شایسته، نظام‌مند کردن داوری، سنجش‌پذیری ملاک‌ها، آگاهی‌بخشی از آیین‌نامه، وفاداری به آیین‌نامه، رعایت مساوات، شفاف‌سازی نتایج، اعطای حق اعتراض، و اعمال داوری درجه دوم. (۲) اصول مرتبط با داوران (۱۹ اصل) شامل: پرهیز از منفعت‌گرایی، رعایت انصاف، پذیرش داوری در صورت صلاحیت، توجه به حق الناس بودن داوری، پرهیز از بخشی‌نگری، تکیه بر اطلاعات نه داده‌های مقایسه‌ای، پرهیز از استدلال عقلی به جای ادراک حسی، واکنش هوشمندانه، پرهیز از پیش‌فرض‌های ذهنی و تأثیر سوابق متسابق، استقلال رأی، رازداری، حفظ کرامت متسابق، پرهیز از تأثیر ویژگی‌های غالب، پرهیز از داوری شخصیت، کنترل تأثیرات عاطفی، حفظ تمرکز، و پذیرش خطاپذیری.

نتیجه‌گیری: تدوین و پایبندی به این ۲۸ اصل می‌تواند کیفیت داوری مسابقات قرآن را ارتقا داده، عدالت و انصاف را در این عرصه نهادینه کند و ضمن رشد استعدادها، زمینه‌ساز ترویج اخلاق قرآنی در جامعه باشد.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۸ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری:

۱۷ آبان ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:

۱۶ آذر ۱۴۰۴

تاریخ انتشار:

۱۱ دی ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

اخلاق حرفه‌ای،

داوری،

مسابقات قرآن کریم،

نظریه داده‌بنیاد،

داوری اخلاقی،

عدالت.

استناد: عیدی، مهتاب؛ و سیدقریشی، ماریه (۱۴۰۴). اصول اخلاق حرفه‌ای در داوری مسابقات قرآن کریم. *مطالعات قرأت*

قرآن، ۱۳ (۲۴) ۶۳-۹۰. <https://doi.org/10.22034/qer.2025.20281.1278>

© نویسندگان.

ناشر: جامعة المصطفی العالمیة.

مقدمه

با پیروزی انقلاب اسلامی و گرایش اقشار مختلف مردم، به‌ویژه جوانان، به فراگیری علوم و فنون مرتبط با قرآن کریم، مسابقات قرآن در رشته‌های گوناگون (از جمله حفظ و قرائت) در سطوح و رده‌های مختلف برگزار شده است. این رویدادها هر ساله با استقبال بیشتری نسبت به سال‌های پیشین مواجه شده‌اند؛ به‌گونه‌ای که امروزه، علاوه بر مسابقات سراسری سازمان اوقاف و امور خیریه، تقریباً تمام سازمان‌ها، نهادها و ارگان‌های کشوری و لشگری نیز به برگزاری این مسابقات برای کارکنان و حتی خانواده‌های آنان اهتمام می‌ورزند.

پس از گذشت بیش از چهار دهه از برگزاری رسمی مسابقات قرآن کریم در کشور، داوری این مسابقات به یک فن مستقل و حرفه‌ای تبدیل شده است. با توجه به اهمیت سلامت و اعتبار داوری در این مسابقات، ضروری است منشور اخلاقی مدونی برای این حرفه تدوین شود تا با پایبندی داوران به آن، اهداف برگزاری مسابقات هرچه بیشتر محقق گردد.

اگرچه در دهه‌های اخیر اصول اخلاق حرفه‌ای در رشته‌های گوناگون (مانند اخلاق پژوهش، آموزش، وکالت، خبرنگاری و داوری علمی) تدوین شده است، اما تاکنون اثری مستقل پیرامون «اخلاق حرفه‌ای داوری مسابقات قرآن کریم» نگاشته نشده است.

این پژوهش با روش «نظریه‌سازی داده‌بنیاد» انجام شده است. در ابتدا، داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق با ۱۹ داور و ۱۵ شرکت‌کننده (که به‌طور متوالی در سطوح ملی و استانی و در رشته‌های حفظ و قرائت حضور داشته‌اند) گردآوری شد. سپس با کدگذاری باز، کدهای اولیه، مفاهیم و مقولات اصلی استخراج گردید. در مرحله نخست، از ۴۶۰ داده اولیه، ۶۸ کد استخراج شد که با مقایسه و بررسی اشتراکات مفهومی، به ۲۸ مفهوم اصلی تقلیل یافت. در مرحله نهایی، با مقایسه این مفاهیم، به دو مقوله اساسی دست یافتیم.

در ادامه، برای توسعه و تعمیق نظریه، داده‌های اسنادی اسلامی متناسب با مفاهیم اصلی جمع‌آوری و در مرحله کدگذاری انتخابی، برای تبیین مقولات اساسی به کار گرفته شد. در نهایت، مجموعه‌ای یکپارچه به‌عنوان «اصول اخلاق حرفه‌ای داوری مسابقات قرآن کریم» ارائه گردید. امید است این پژوهش گامی هرچند کوچک در جهت ارتقای سطح کمی، کیفی و غایی این مسابقات باشد.

الف. مبانی نظری پژوهش

۱. اخلاق

اخلاق در لغت: «اخلاق» واژه‌ای عربی است که مفرد آن «خُلُق» یا «خُلُق» می‌باشد (زیبیدی، بی‌تا، ج ۶: ۳۳۷) و به معنای سرشت و سجیه به کار می‌رود (المصری، ۱۴۲۶: ۱۱۵۷). برخی این واژه را به «ملکات و صفات پایدار و راسخ» اطلاق نموده‌اند؛ بنابراین کسی را می‌توان دارای خلقی شجاعت، انصاف و... دانست که در اثر تکرار عمل، این خوی در او ملکه شده و در انجام کار تردیدی به خود راه ندهد (مهدوی کنی، ۱۳۸۹: ۵).

اخلاق در اصطلاح: مجموعه‌ای از اصول و رسوم است که جامعه‌ای برای پیراستن اعمال و افعال خود از بدی‌ها و گرایش به نیکویی‌ها گردآورده است؛ این اصول از فطرت آدمی، ادیان و تجارب زندگی سرچشمه می‌گیرند که به آن‌ها احترام گذاشته و سعی در به کار بستن آن‌ها می‌شود و تخلف از آن‌ها وجدان آدمی را آزار می‌دهد. علم حقوق و نیز شرایع، به‌ویژه سعی در صیانت از آن‌ها دارند (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۶: ۷۸۴/۱).

۲. حرفه

در لغت‌نامه‌ها، واژه «حرفه» به معنای پیشه و شغل آمده است. «حرفه» اصطلاحی رایج است که دربرگیرنده ارتباط اشخاص با یکدیگر، با در نظر گرفتن مجموعه‌ای از اصول و قوانین می‌باشد (Koehn, 2001: p1). حرفه به‌عنوان مهارت، شامل تمام یا بخشی از دانش و توانایی در به‌کارگیری دانش برای عملی سودمند و ارتباط با دیگران تعریف می‌شود (Ozar, 2000: p6).

۳. اخلاق حرفه‌ای

«اخلاق حرفه‌ای» مجموعه‌ای از استانداردها و قواعد است که بر نحوه رفتار تمام اعضای یک حرفه اعمال می‌شود؛ این رشته‌ای کلی است که با شاخه‌هایی مانند اخلاق پزشکی، اخلاق زیستی، اخلاق حقوقی و اخلاق محیط‌زیست تکمیل می‌شود. این رشته ملاحظات را دربردارد که رفتار خوب حرفه‌ها را، همراه یا جدا از عوامل مصلحتی و قانونی، تعیین می‌کند. یکی از وظایف مهم این رشته، نقد حرفه‌های به‌رسمیت شناخته‌شده است (اسلامی و دیگران، ۱۳۸۸: ۸۸).

۴. داوری

یک. مفهوم داوری و نسبت آن با مفاهیم مرتبط

واژه «داور» در اصل «دادور» بوده است به معنای صاحب داد؛ که به جهت تخفیف، دال دوم از آن حذف شده است (دهخدا، ۱۳۲۵، ذیل واژه داور). «داوری» تقریباً معادل معنایی واژه‌های «قضاوت» و «حکمت» در زبان عربی است (خداپرستی، ۱۳۸۷، ذیل واژه داور).

داوری به معنای یکسو نمودن امور متشابه و متخالف از خوب و بد و امثال آن‌ها، اساساً فرایندی ذهنی از نوع تفکر است که به جامه زبان و به شکل گزاره بیان می‌شود. هر داوری در قالب یک حکم و گزاره ظاهر می‌گردد؛ البته این سخن انعکاس ندارد، یعنی هر گزاره‌ای داوری نیست.

مفهوم داوری با «نقد» مرتبط است، اما این ارتباط نباید به یکسان‌نگاری این دو امر منجر شود. همچنین داوری با ممیزی، سنجش و ارزیابی ارتباط دارد. ارزیابی فرایندی است که به داوری می‌انجامد، اما هر داوری لزوماً نتیجه ارزیابی نیست. این مفهوم با «میانجی‌گری» به‌عنوان یکی از معروف‌ترین شیوه‌های مدیریت اختلاف نیز مرتبط است (فرامرز قراملکی، ۱۳۸۹: ۹).

موفقیت در میانجی‌گری در گرو داوری شایسته است، اما ناگزیر از داوری در موضوع مورد اختلاف طرفین است؛ بنابراین در میانجی‌گری، الزاماً طرفینی وجود دارند که بر سر مسئله یا مسائلی اختلاف دارند و میانجی‌گر یا قاضی باید با دقت و موشکافی، به حقانیت ادعای یک طرف حکم دهد و دعوی طرف مقابل را ابطال کند. اما «داوری» که مفهومی اعم از میانجی‌گری است، لزوماً به معنای حل اختلاف نیست و می‌تواند ارزیابی دقیق و ارزش‌گذاری عملکرد یا آثاری باشد که در رقابت با یکدیگر یا بدون رقابت با دیگری قرار دارند.

بنابراین، داوری دارای دو معنای عام و خاص است: معنای عام شامل هر نوع حکم کردن و ارزیابی، و معنای خاص شامل حکم کردن و قضاوت به‌منظور رفع اختلاف و میانجی‌گری. معنای مدنظر ما در این پژوهش، معنای عام داوری است؛ بنابراین نسبت میان مفهوم داوری (به معنای عام) با داوری به معنای میانجی‌گری، نسبت عموم و خصوص مطلق است؛ یعنی هر میانجی‌گری نوعی داوری است، اما هر داوری میانجی‌گری نیست.

دو. اهمیت داوری در اسلام

دین مبین اسلام به قضاوت و داوری توجه ویژه‌ای مبذول داشته و بی‌توجهی و سهل‌انگاری در این امر را مستوجب عقوبت و عذاب دانسته است. در این مهم، تفاوتی میان داوری به معنای عام و خاص آن وجود ندارد. خداوند متعال در آیه ۵۸ سوره نساء فرموده است: ﴿... وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ...﴾؛ (هنگامی که میان مردم داوری می‌کنید، با عدالت حکم کنید).

اطلاق آیه، وجوب عدالت را در همه مصادیق حکم و داوری بیان می‌کند.

حدیث امام جعفر صادق علیه السلام نیز این مطلب را تأیید می‌کند: «إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ * أَلْقَى صَبِيَانُ الْكِتَابِ أَلْوَاهَهُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ لِيُخَيَّرَ بَيْنَهُمْ، فَقَالَ: أَمَا إِنَّهَا حُكُومَةٌ! وَالْجُورُ فِيهَا كَالْجُورِ فِي الْحُكْمِ!»؛ (کودکان مکتب‌خانه، دستخط‌های خود را در مقابل امیرالمؤمنین علیه السلام نهادند تا بهترین آن‌ها را انتخاب کند؛ حضرت فرمود: آری! این داوری است و ظلم در آن، مانند ظلم در قضاوت است!) (حر عاملی، ۱۴۱۴: ۵/۱۸).

همچنین روایت شده: دو کودک با خطوطی نوشته‌شده به محضر امام حسن مجتبی علیه السلام رسیدند تا ایشان درباره برتری یکی قضاوت کند. در این هنگام، حضرت علی علیه السلام به فرزندش نگرست و فرمود: «يَا بُنَيَّ! انْظُرْ كَيْفَ تَحْكُمُ فَإِنَّ هَذَا حُكْمٌ وَاللَّهُ سَيَسْأَلُكَ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ!»؛ (ای پسر جان! مراقب باش چگونه قضاوت می‌کنی؛ قطعاً این نیز نوعی قضاوت است و خداوند در روز قیامت از تو بازخواست می‌کند) (طبرسی، ۱۳۷۲: ۶۴/۲).

مسئله قضاوت، از هر کسی و در هر جا و درباره هر موضوعی، امری عمیق، دقیق و پرمسئولیت است؛ تا آنجا که امام صادق علیه السلام فرمود: «يَا قَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ فَإِنْ أَخْطَأْتَ سَقَطَتْ أَبْعَدَ مِنَ السَّمَاءِ!»؛ (ای قاضی میان دو نفر! اگر خطا کنی، گویی از دورتر از آسمان سقوط کرده‌ای) (کلینی، ۴۰۸/۷).

حضرت علی علیه السلام نیز به شریح قاضی فرمود: «قَدْ جَلَسْتَ مَجْلِسًا لَا يَجْلِسُهُ إِلَّا نَبِيٌّ أَوْ وَصِيٌّ نَبِيٍّ أَوْ شَقِيٍّ»؛ (ای شریح! در جایگاهی نشسته‌ای که جز پیامبر صلی الله علیه و آله، وصی پیامبر صلی الله علیه و آله یا تیره‌بخت در آن ننشیند) (شریف رضی، ۱۳۸۹: نامه ۵۳).

این قبیل روایات و روایات فراوان دیگر، بر اهمیت جایگاه داوری و ضرورت توجه به اخلاق و آداب آن تأکید دارند.

۵. معرفی روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد

در ادامه، روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد با تمرکز بر تاریخچه، تحلیل روش‌شناختی و چگونگی اجرای آن در پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

یک. تاریخچه

اصطلاح «نظریه داده‌بنیاد» یکی از ترجمه‌های رایج «Grounded Theory» در زبان فارسی است. این روش، نوعی پژوهش کیفی است که پدیده‌ها را در موقعیت طبیعی آن‌ها بررسی می‌کند. هدف اصلی آن، واکاوی عمیق اعمال، رفتارها، عقاید و طرز فکر افراد و گروه‌ها، دقیقاً همان‌گونه که در زندگی واقعی رخ می‌دهد، است (ادیب‌حاج‌باقری، ۱۳۸۵: ۱۷).

خاستگاه این روش جامعه‌شناسی و بستر اولیه آن حوزه پزشکی بوده است. این رویکرد نخستین بار در سال ۱۹۶۷ توسط دو جامعه‌شناس آمریکایی، بارنی گلیزر و انسلم استراوس، در کتابی با عنوان «اکتشاف نظریه‌سازی داده‌بنیاد» معرفی شد. پدیدآورندگان این روش، هدف خود را «کشف نظریه بر اساس گردآوری نظام‌مند داده‌ها در پژوهش‌های علوم اجتماعی» عنوان کرده‌اند (گلیزر و استراوس، ۱۹۶۷: ۱۳).

دو. تحلیل روش‌شناسی

در پژوهش‌های داده‌بنیاد، محقق پس از تعیین موضوع و تدوین سؤال پژوهش، فرآیند گردآوری داده‌ها را آغاز می‌کند. این فرآیند کاملاً انعطاف‌پذیر است و منابع متنوعی همچون مشاهدات، مصاحبه‌ها، اسناد، کتاب‌ها، روزنامه‌ها و فیلم‌ها را در بر می‌گیرد. گردآوری داده‌ها تا زمانی ادامه می‌یابد که پژوهشگر به «اشباع نظری» برسد؛ یعنی زمانی که داده‌های جدید، اطلاعات تازه‌ای به یافته‌ها اضافه نکنند و داده‌های تکراری مشاهده شوند (سوسا، ۲۰۰۶).

به باور گلیزر، داده‌ها ارکان اصلی نظریه‌پردازی هستند و هدف نهایی، ارائه مجموعه‌ای یکپارچه از فرضیه‌های مفهومی است که مستقیماً از دل داده‌ها ظهور می‌کنند (گلیزر، ۱۹۹۲: ۷). تحلیل داده‌ها هم‌زمان با گردآوری آن‌ها انجام می‌شود؛ بدین صورت که محقق داده‌ها را کدگذاری مفهومی کرده،

مفاهیم مشترک را استخراج و آن‌ها را در قالب مقوله‌های کلی‌تر سازماندهی می‌کند. در این فرآیند، تحلیلگر هم‌زمان با جمع‌آوری، کدگذاری و تحلیل داده‌ها، تصمیم می‌گیرد که برای توسعه نظریه در حال ظهور، در مرحله بعد چه داده‌هایی و از کجا گردآوری کند (گلیزر و استراوس، ۱۹۶۷: ۴۵). از ویژگی‌های بارز این روش می‌توان به ماهیت کیفی و استقرایی آن، انعطاف‌پذیری، عدم محدودیت در حجم و نوع داده‌ها، امکان تلفیق داده‌های میدانی و اسنادی، استفاده از روش‌های متنوع گردآوری، و قابلیت تغییر در مراحل پژوهش یا ترکیب با سایر روش‌ها بر اساس ذائقه محقق اشاره کرد.

۶. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با هدف پاسخ به این پرسش اساسی شکل گرفته است: «اصول اخلاق حرفه‌ای داوری مسابقات قرآن کریم که منجر به داوری درست و عادلانه می‌شوند، کدامند؟» به این منظور، محققان فرآیند گردآوری داده‌ها را با انجام مصاحبه‌های شفاهی و تکمیل پرسشنامه‌های نیمه‌ساختاریافته آغاز کردند. جامعه هدف پژوهش شامل افرادی بود که سابقه شرکت در مسابقات قرآن کریم در سطوح مختلف یا سابقه داوری در این مسابقات را داشتند. فرآیند گردآوری داده‌ها از همان ابتدای مصاحبه‌ها و تکمیل پرسشنامه‌ها آغاز شد و هم‌زمان با آن، مراحل کدگذاری و استخراج مفاهیم و مقوله‌ها نیز صورت پذیرفت. این فرآیند تا رسیدن به «اشباع نظری» ادامه یافت؛ نقطه‌ای که در آن داده‌های جدید منجر به کشف مفاهیم تکراری نمی‌شدند و پس از آن متوقف گردید. در مجموع، داده‌های این پژوهش از ۳۴ مصاحبه عمیق و پرسشنامه‌های نیمه‌ساختاریافته با مشارکت ۱۹ داور و ۱۵ شرکت‌کننده (متسابق) استخراج شده است. در نهایت، پس از شکل‌گیری نظریه، از آموزه‌های اسلامی برای غنای بخشیدن به اصول اخلاق حرفه‌ای داوری مسابقات قرآن کریم استفاده شده است.

ب. یافته‌ها

یافته‌های این پژوهش در دو مقوله اساسی اصول مربوط به برگزارکنندگان مسابقات و اصول مربوط به داوران مسابقات به شرح زیر است:

۱. اصول مربوط به برگزارکنندگان

برگزارکنندگان مسابقات قرآن کریم، به‌عنوان مجریان اصلی رویداد، موظف‌اند با رعایت اصول اخلاقی، بستری عادلانه، معنوی و قرآن‌محور فراهم آورند تا اهداف الهی این مسابقات محقق گردد. این اصول عبارتند از:

یک. اصل انتخاب داوران شایسته

از جمله مهم‌ترین اصولی که رعایت آن از شروط لازم داوری صحیح است، توانمندی داور در امر داوری و شایستگی علمی و تخصصی وی است، داوری مسابقات قرآن امری پیچیده است که نیازمند دقت و تمرکز بالا و صبر و حوصله و نیز معلومات کافی است، اگر داور در هر یک از موارد ذکر شده شایستگی کافی نداشته باشد، ارزیابی وی از اجرای متسابق ارزیابی صحیحی نخواهد بود. در برخی از مسابقات به دلیل کثرت شرکت‌کنندگان و محدودیت‌های زمانی امر داوری ساعت‌ها به طول می‌انجامد که لازم است داور از توانمندی جسمی و صبر و حوصله کافی برخوردار باشد. حضرت علی علیه السلام در فرمان خود به مالک اشتر برای انتخاب قاضی می‌فرماید: «... پس برای قضاوت و داوری بین مردم بهترین کسانی را انتخاب کن که انبوه کارها بر او سخت نیاید و از عهده انجام آن‌ها برآید...» کمتر از همه از مراجعه دادخواهان به تنگ آید... در کشف حقایق صبور باشد و البته این چنین کسانی کمیاب‌اند.» (شریف رضی، ۱۳۸۹: نامه ۵۳).

همچنین توانمندی فنی از اصول مهم داوری صحیح مسابقات قرآن کریم است. در برخی مسابقات قرآن دیده شده است که داور به فن تلاوت قرآن کریم تسلط کافی نداشته و همین امر منجر گردیده که در ارزیابی از قاری قرآن انتظاراتی داشته باشد که از نظر فنی امکان‌پذیر نیست، به‌عنوان مثال در یکی از مصاحبه‌ها از سوی متسابق مطرح گردیده، در مرحله مهمی از مسابقه‌ای در سطوح عالی، داور وقف و ابتدا که از توانایی علمی و نه فنی خوبی برخوردار بود، انتظار داشت که متسابق رشته تحقیق، سه خط از یک آیه را که محل مناسبی برای وقف ندارد، در یک نفس اجرا نماید و به دلیل وقف ناگزیر نمره‌ای خارج از قاعده از وی کم نموده است. بدیهی است اگر داور خود سابقه شرکت در مسابقات تحقیق را داشته باشد کمابیش می‌داند که چنین امری - با توجه به شرایط خاص قاری در حین تلاوت مسابقه‌ای - امکان‌پذیر نیست.

همچنین در رشته حفظ قرآن کریم، حافظ کل قرآن کریم بودن داور از اصولی است که بر کیفیت ارزیابی و راهنمایی حافظ متسابق به شدت اثرگذار است. نکته قابل توجه اینجاست که حتی اگر ارزیابی چنین داوری در نتیجه مسابقه اثر مغیر نداشته باشد و یا حتی ارزیابی وی مطابق حقیقت باشد، باز هم چنین داوری از منظر آموزه‌های اسلام مردود است! امام صادق علیه السلام فرمود: «قاضیان چهار دسته‌اند، سه دسته آن‌ها مشمول عذاب دوزخ هستند و تنها یک دسته سزاوار بهشت می‌باشند، اما آن سه دسته که مستوجب عذاب‌اند عبارت‌اند از:

کسی که از روی عمد و آگاهی قضاوت ناحق می‌کند.
کسی که قضاوت ناحق می‌کند ولی آگاهی به آن ندارد.
کسی که قضاوت به حق می‌کند ولی از روی ناآگاهی.

اما آن دسته‌ای که اهل بهشتند آن‌هایی هستند که از روی آگاهی قضاوت به حق می‌کنند. (کلینی، ۱۴۶۲: ۴۰۷/۷ و الهندی، ۱۴۰۵: ۹۱/۶). در حدیث دیگری از امام علی علیه السلام: لَيْسَ مِنَ الْعَدْلِ الْقَضَاءُ عَلَى التَّقَهِ بِالطَّنِّ. قضاوتی که با تکیه به ظن و گمان باشد، عادلانه نیست (شریف رضی، ۱۳۸۹: ۲۲۰). بنابراین مسئولیت اخلاقی عدم انتخاب داور توانمند در مرحله نخست متوجه مسئولین برگزاری مسابقه و در مرحله بعد متوجه فردی است که برای این امر انتخاب گردیده است. چراکه او بیش از هر کس نسبت به توانایی‌های خود واقف است.

دو. اصل نظام‌مندکردن داوری

داوری صحیح حاصل ارزیابی دقیق و قابل اعتماد است، ارزیابی درزمینه‌های مختلف نیازمند الگوی علمی است، در هر نظام ارزیابی مفاهیم کلیدی به صورت واضح و متمایز تعریف می‌شوند (فرامرزی قراملکی، ۱۳۸۹: ۱۵). به هر اندازه که آیین‌نامه داوری مسابقات شفاف‌تر شده و تمامی قسمت‌ها در بخش‌های مختلف به صورت متمایز امکان ارزیابی بیابند، دسترسی به داوری صحیح و اصولی فراهم می‌گردد. از جمله مشکلاتی که مکرراً از سوی متسابقین و داوران شرکت‌کننده در پژوهش مطرح گردیده، عدم شفافیت سنجه‌های داوری در بخش‌هایی از آیین‌نامه مسابقات است. عدم شفافیت از یک‌سو بر حاصل تمرین و اجرای متسابق اثر گذاشته و از سوی دیگر تأثیری نامطلوب‌تر بر نتایج داوری خواهد گذاشت.

سه. اصل سنجش‌پذیری ملاک‌های ارزیابی

داوری برحسب مفاهیم کلی لغزنده است. داوری درست محتاج درستی مفهوم و ملاک‌های سنجش است. (همو، ۱۶) علی‌رغم تلاش‌های خوبی که در سال‌های اخیر در جهت سنجش‌پذیر شدن ملاک‌های سنجش در مسابقات قرآن انجام شده است، هنوز اما شاهد برخی مفاهیم کلی در این ملاک‌ها هستیم که ناگزیر سلیقه شخصی داور را در ارزیابی این بخش‌ها دخالت می‌دهد، مانند آیتم زیبایی و طنین در بخش صوت و یا آیتم استفاده از ردیف‌های جذاب و دل‌نشین در بخش لحن، این داوری بر چه مفهوم روشنی از «زیبایی» و «جذاب بودن» و «دل‌نشین بودن» استوار است؟ مسلم است که تعریف افراد مختلف از این مفاهیم الزاماً یکسان نیست و نتیجه نیز ناگزیر تابع سلیقه فرد است.

چهار. اصل آگاهی‌دادن و ارزیابی از اشراف داور بر آیین‌نامه داوری و مطلع نمودن متسابقین

از آنجا که آیین‌نامه‌های مسابقات قرآن نهادهای مختلف در برخی از موارد با یکدیگر تفاوت دارند، لازم است که برگزارکنندگان، قبل از اقدام به برگزاری مسابقات، داوران و متسابقین را از کلیه شرایط و ضوابط و ملاک‌های داوری در حوزه تخصصی خود مطلع نموده و داوران را از جهت اشراف به تمامی موارد آیین‌نامه در حوزه تخصصی، ارزیابی نمایند. همچنین لازم است قبل از برگزاری مسابقات، آیین‌نامه در دسترس متسابقین باشد تا آن‌ها نیز از ملاک‌های داوری مطلع گردند.

پنج. اصل وفاداری به آیین‌نامه مسابقات

بر اساس دیدگاه جامعه آماری پژوهش، گاهی دیده شده است که داوران و یا برگزارکنندگان مسابقات در طول برگزاری مسابقه، تصمیمات خلق‌الساعه‌ای در باب آیین‌نامه اتخاذ می‌نمایند که شرکت‌کنندگان از آن بی‌خبرند، این اقدام بر اساس قاعده عقلی «قبح عقاب بلا بیان»، زینده مسابقات قرآن کریم نیست و لازم است کلیه خطاهای احتمالی آیین‌نامه قبل از برگزاری برطرف گردیده و برگزارکنندگان در طول برگزاری، نسبت به ضوابط از پیش تعیین‌شده وفادار باشند. به‌عنوان مثال - بر اساس داده‌های شرکت‌کنندگان در مصاحبه - در یک مسابقه ملی دیده شده که پس از برگزاری مرحله نیمه‌نهایی، داوران جلسه‌ای ترتیب داده و امتیاز یکی از بخش‌های آیین‌نامه داوری صوت را تغییر دادند و همین امر در نتیجه مرحله نیمه‌نهایی اثرگذار بوده است!

شش. اصل رعایت حداکثری مساوات در اجرای مسابقین

امروزه در منشور اخلاقی داوری رشته‌های مختلف ورزشی اصل رعایت مساوات و برخورداری از شرایط یکسان برای متسابقین موردتوجه قرار دارد، در مسابقات معتبر قرآنی به این اصل در بسیاری از زمینه‌ها توجه می‌شود، در مواردی مانند نوبت اجرای متسابق که امکان اجرای همزمان متسابقین منتفی است، انتخاب نوبت اجرا با قرعه می‌تواند به برقراری مساوات در شرایط، نزدیک‌تر باشد. همچنین اگرچه انتخاب قرعه‌های یکسان برای متسابقین، از نظر موارد تجویدی، وقف و ابتداء، صعوبت و سلاط کلمات، مفاهیم آیات و تأثیر آن‌ها بر صوت و لحن از نظر برخی کارشناسان برگ برنده‌ای برای متسابقینی است که نوبت اجرای متأخر دارند، اما بدون تردید فراهم کردن شرایط یکسان در اجرا در بهترین شکل خود، استفاده از قرعه‌های یکسان است، البته چند سالی است که این مهم در مرحله نهایی مسابقات سراسری سازمان اوقاف و امور خیریه با تدابیر ویژه‌ای عملی شده است.

هفت. اصل شفاف‌سازی نتایج داوری

نتیجه ارزیابی داور هرچه باشد لازم است به‌صورت شفاف در اختیار متسابق قرار گیرد. این اصل هم به جهت آگاهی متسابق از نقاط ضعف و قوت خود و هم به جهت غفلت زدا بودن در امر داوری و هم به جهت ایجاد امکان پیگیری حق اعتراض از جانب متسابق، اصلی مهم و اثرگذار است؛ امروزه این اصل در مسابقات با سطوح عالی با کیفیت خوبی اجرا می‌گردد.

هشت. اصل اعطای حق اعتراض به نتیجه داوری، به متسابق

هراندازه که داوری مسابقه با دقت و جدیت و رعایت اصول صورت پذیرد، بازهم فعلی انسانی است و امکان خطا در آن وجود دارد. اعطای حق اعتراض به متسابقین هم از جهت احقاق حق و هم از جهت جلب اعتماد ایشان به روند اجرای مسابقه و هم از جهت ایجاد دغدغه اخلاقی نسبت به مسئولیت‌های داوری در داوران، در برگزاری مطلوب مسابقه مؤثر است.

نه. اصل اعمال داوری درجه دو

مراد از داوری درجه دوم، داوری بر داوری است؛ یعنی داوری که متعلق آن خود داوری است. در داوری درجه دوم فرد الف به‌عنوان داور مسابقات به داوری اجرای متسابقین می‌پردازد و فرد ب داوری داور را داوری می‌کند. بحث از داوری درجه دوم در اخلاق داوری از چند جهت اهمیت دارد: یک، توجه به داوری‌پذیری داوری، اساساً غفلت زدا و سبب ایجاد دغدغه اخلاقی نسبت به مسئولیت‌های داوری است. اینکه داور درجه اول بداند که داوری‌اش مورد داوری درجه دوم قرار خواهد گرفت، هشیاری او را نسبت به مسئولیت‌های اخلاقی داوری و خودارزیابی وی را نسبت به فرایند داوری افزایش می‌دهد. دو، داوری درجه دوم، داور را به سلسله داوری که رأس آن احکم الحاکمین است و او درنهایت به داوری درباره همه داوری‌ها خواهد پرداخت متوجه می‌کند، داوری بی‌نقص و فراگیر؛ این آموزه برای داوران اخلاقی ضمانت اجرایی اثربخشی است (همو، ۱۰).

۲. اصول مربوط به داوران

یک. اصل پرهیز از نگاه منفعت‌گرایانه به امر داوری مسابقات قرآن

پیامبر خدا ﷺ می‌فرماید: **مَنْ ابْتَغَى الْقَضَاءَ وَسَأَلَ فِيهِ الشُّفْعَاءَ وَكَلَّ إِلَى نَفْسِهِ، وَمَنْ أُكْرِهَ عَلَيْهِ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ مَلَكًا يُسَدِّدُهُ.** هرکه جوئی منصب قضاوت باشد و برای رسیدن به آن متوسل

به این‌وآن شود، خداوند او را به خودش واگذارد و هرکه مجبور به پذیرفتن آن شود، خداوند فرشته‌ای بر او فرو فرستد که استوارش بدارد (الهندی، ۱۴۰۵: ح ۱۴۹۹۴). از اصول مهمی که لازم است داور مسابقات قرآن به آن توجه داشته باشد پرهیز از نگاه منفعت‌گرایانه به امر داوری است، درحالی که در اخلاق اسلامی داوری و قضاوت وظیفه ایست که عمل به آن تنها در صورت شایستگی ارزشمند است. از این‌رو فرد مؤمن وظیفه‌گرا حتی در صورت دارا بودن صلاحیت، از تلاش برای دستیابی به چنین جایگاهی پرهیز می‌نماید.

دو. اصل رعایت انصاف در امر داوری

رعایت انصاف در داوری، مهم‌ترین اصل اخلاقی در هر نوع داوری است. امام علی علیه السلام در این خصوص می‌فرماید: **إِنَّ مِنَ الْعَدْلِ أَنْ تُنْصَفَ فِي الْحُكْمِ وَ تَجْتَنِبَ الظُّلْمَ**. از عدالت است که در قضاوت انصاف به خرج دهی و از ظلم و حق‌کشی دوری کنی (تمیمی آمدی، ۱۳۶۰: ح ۳۴۴). توصیه‌های زیر را می‌توان اصول اخلاقی خواند که رعایت مجموعه آن‌ها در حرفه داوری مسابقات قرآن، می‌تواند سبب رعایت اصل انصاف در داوری مسابقات قرآن کریم باشد.

سه. اصل عدم امتناع از پذیرش داوری در صورت صلاحیت داشتن

در مقابل روایاتی که امر قضاوت را بسیار خطیر معرفی می‌نمایند، روایاتی وجود دارند که از قضاوت و قاضی تمجید می‌کنند، با قرار دادن این دودسته روایات مشخص می‌گردد، قضاوت مذموم، قضاوتی است که همراه با سهل‌انگاری و عدم انضباط اسلامی و یا از روی ناآگاهی باشد. در مقابل سزاوار نیست فردی که خود را حقیقتاً شایسته این امر می‌داند در شرایطی که کسی را از خود شایسته‌تر نمی‌داند، از پذیرش آن سرباز زند، امیرالمؤمنین علیه السلام در تمجید از قاضی حق می‌فرماید: **أَفْضَلُ الْخَلْقِ أَقْضَاهُمْ بِالْحَقِّ؛ بَرْتَرِينَ مَرْدَمَ، دَاوِرْتَرِينَ أَنْهَاءَ بِهَ حَقِّ اسْتِ**. (تمیمی آمدی، ۱۳۶۰: ح ۳۳۲۳) همچنین در جای دیگری خطاب به قاضی می‌فرماید: **إِيَّاكَ وَالتَّصَجُّرَ وَالتَّأَدِّيَ فِي مَجْلِسِ الْقَضَاءِ، الَّذِي أَوْجَبَ اللَّهُ فِيهِ الْأَجْرَ، وَيُحْسِنُ فِيهِ الْمَذْخَرَ لِمَنْ قَضَى بِالْحَقِّ**. مبادا در مجلس قضاوت اظهار خستگی و ناراحتی کنی؛ مجلسی که خداوند در آن پاداش قرار داده و برای کسی که به حق داوری کند ذخیره خوبی در نظر گرفته است. (کلینی، ۱۳۶۲: ح ۴۱۷).

چهار. اصل توجه به مسئولیت اخلاقی و شرعی و حق الناس بودن داوری

از آنجا که داوری فعالیتی است که طی آن، حاصل زحمت شرکت‌کنندگان در مسابقه ارزیابی می‌شود و نتیجه بدون تردید در روحیات شرکت‌کنندگان مؤثر است و در بسیاری موارد برای برگزیدگان منافع مادی و معنوی به‌دنبال دارد، مسئولیتی اخلاقی است، لازم است داور مسابقات قرآن بیش از هرکسی به مسئولیت اخلاقی فعالیت خود واقف باشد، ضمن اینکه این امر در آموزه‌های اسلامی نوعی قضاوت شمرده شده و داور باید نسبت به عقوبت کم‌توجه یا سهل‌انگاری در امر داوری متوجه باشد. در حدیثی از امام صادق علیه السلام آمده است: **إِنَّ النَّوَاسِ سَكَتٌ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ شِدَّةَ حَرْهَا، فَقَالَ لَهَا عَزَّ وَجَلَّ: اسْكُتِي؛ فَإِنَّ مَوَاضِعَ الْقَضَاءِ أَشَدُّ حَرًا مِنْكِ!** نوایس (که جایگاهی است در دوزخ) از گرمای سخت خود به درگاه خداوند عز و جل شکایت کرد، پس خداوند عز و جل خطاب بدان فرمود: ساکت باش؛ همانا جایگاه قاضیان (ناعادل)، گرمایش سخت‌تر از توست! (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۱: ۴۷۰)، در حدیثی دیگر از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله آمده است: **إِنَّ الْقَاضِيَ الْعَدْلَ لِيُجَاءَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى مِنْ شِدَّةِ الْحِسَابِ مَا يَتَمَتَّى أَنْ لَا يَكُونَ قَضَى بَيْنَ اثْنَيْنِ فِي تَمَرِهِ قَطُّ.** در روز قیامت قاضی دادگر را می‌آورند و چنان حساب سختی از او کشیده می‌شود که آرزو می‌کند کاش هرگز حتی درباره یک خرما میان دو نفر داوری نکرده بود (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۱: ۴۷۰).

پنج. اصل پرهیز از بخشی‌نگری در داوری

یکی از آسیب‌های داوری صحیح مسابقات قرآن، پیش‌داوری و بخشی‌نگری در داوری است، هرچند که باگذشت تنها چند دقیقه از اجرای متسابق، داور متبحر قادر است سطح قاری یا حافظ ارائه‌دهنده را ارزیابی کند، اما توجه به این نکته که نتیجه ارزیابی باید برآیندی از تمام نقاط ضعف و قوت در طول اجرا باشد، ضروری است. همچنین باید توجه داشت که داوری فرایندی است که پایان آن حکم است و نه آغاز آن؛ کسی که با حکم جزم‌گرایانه پیشین به داوری می‌پردازد از بی‌طرفی محروم می‌شود، البته این سخن به معنای آن نیست که داوری با فرضیه آغاز نمی‌شود، بلکه داوری نظام‌مند غالباً با فرضیه آغاز می‌گردد (فرامرزی قراملکی، ۱۳۸۹: ۱۷)، اما فرضیه پاسخ حدسی (و نه حکم جزم‌گرایانه) داور است که بر اساس مقایسه ادراکات حسی داور (داده‌ها) با ملاک‌های ارزیابی (اطلاعات) می‌تواند رد یا اثبات شود.

شش. اصل تکیه بر اطلاعات و پرهیز از داوری مقایسه‌ای

غالباً بین داده - ادراکات حسی داور از طریق حواس شنوایی و بینایی - به‌عنوان مواد اولیه خام و اطلاعات - ملاک‌هایی که داور بر اساس آن‌ها به ارزیابی می‌پردازد - به‌عنوان مواد اولیه شایسته تمایز می‌نهند (همو، ۱۵). چنانچه داور تنها با استفاده از داده‌های متسابق به امر داوری بپردازد و از ارزیابی داده‌ها با نگاه به اطلاعات غافل باشد، به داوری مقایسه‌ای میان داده‌های متسابقین روی آورده و این امر ارزیابی وی را سلیقه‌گی کرده و از ارزیابی شفاف و نظام‌مند دور می‌کند.

هفت. اصل پرهیز از تکیه بر استدلال‌ات عقلی به‌جای ادراکات حسی (داده‌ها)

در برخی مسابقات دیده‌شده که داور نه بر اساس مشاهدات عینی و استماعی، بلکه بر اساس استدلال‌ات عقلی خود به ارزیابی پرداخته است، برای نمونه در یکی از مسابقات داور وقف و ابتدا با این استدلال که ممکن نیست قاری بتواند آیه‌ای با یک خط و نیم طول و سه مد را در یک نفس اجرا کند به این نتیجه رسید که قطعاً قاری در تلاوت خود از نفس مخفی استفاده کرده و بنا بر آیین‌نامه نمره او را در این بخش کسر نمود، فارغ از اینکه چنین اتفاقی در حقیقت واقع شده است یا نه آنچه مسلم است این است که داور موظف است بر اساس دیده‌ها و شنیده‌های خود به داوری بپردازد و از بکار بردن این‌چنینی استدلال‌ات عقلی خود در داوری پرهیزد.

هشت. اصل واکنش هوشمندانه و پرهیز از عکس‌العمل هیجانی

هرگونه تأثیر عواطف بر داور در حین فعالیت داوری، نوعی واکنش هیجانی به‌حساب می‌آید. واکنش‌های برآمده از هیجانات، بی‌طرفی داور را در داوری به مخاطره می‌اندازد و جهت‌گیری در داوری، بد داوری را به‌دنبال دارد (همو، ۱۶). علاقه به متسابق و یا نفرت از او، از عواملی است که می‌تواند به جهت‌گیری داور در داوری بیانجامد. مقابله‌به‌مثل، تلافی کردن، روی کم کنی و حال‌گیری، نشانه مواجهه هیجانی داور با متسابق است. همچنین چنانچه داور به داوری اجرای شاگرد خود یا یکی از بستگان یا همشهری و یا هرکسی که در دل نسبت به وی احساس تعلق و علاقه می‌نماید می‌پردازد، باید بسیار مراقب باشد که این عاطفه او را در داوری به جهت‌گیری نکشاند و از طریق عدل و انصاف دور ننماید. ابو حمزه ثمالی می‌گوید امام باقر علیه السلام فرمود: یک نفر قاضی در بین بنی اسرائیل سال‌ها قضاوت کرد، در آستانه مرگش به همسرش چنین وصیت نمود: «پس از مرگ مرا غسل بده و کفن کن و جنازه‌ام را در میان تابوت بگذار و چهره‌ام را بپوشان، بعد خبر کن تا

بیایند و جنازه‌ام را بردارند.» او از دنیا رفت و همسرش به وصیت او عمل کرد، پس از مدتی برای آخرین بار روپوش را از چهره شوهرش برداشت تا آخرین بار به او بنگرد، ناگاه دید کرمی وحشت‌آور در بینی او فرورفته و آن را می‌خورد، هراسناک شد و روپوش را بر سرش افکند. مردم آمدند و جنازه قاضی را برداشته و بردند و به خاک سپردند، شب در عالم خواب، قاضی به نزد همسرش آمد از او پرسید آیا با دیدن آن کرم وحشت کردی؟ زن گفت: آری. قاضی گفت: رازش این است، آن کرم کیفر یکی از گناهانم بود (که در عالم برزخ به سراغم آمده بود) و آن گناه این بود که هنگامی که در دنیا در دادگاه قضاوت می‌کردم، روزی برادرت را از دور دیدم که با شخصی در حال نزاع و مرافعه است و به‌سوی من می‌آیند تا بین آن‌ها قضاوت کنم، من در ذهنم خطور دادم که ای کاش حق با برادرت باشد و به نفع او قضاوت کنم، آن‌ها آمدند و ادعای خود را بیان کردند، پس از تحقیق دیدم به‌راستی حق با برادرت است، طبق حق به نفع او قضاوت کردم. این کرم کیفر گناه ذهنی من بود که چرا در ذهنم خطور دادم که کاش حق با برادرت باشد، در صورتی که ذهن قاضی باید کاملاً شفاف باشد، من نباید قبل از اثبات حق چنین فکری می‌کردم و چنان حالتی می‌داشتم (کلینی، ۱۳۸۸: ۴۱۰/۷).

نه. اصل پرهیز از دخالت دادن پیش‌فرض‌های ذهنی مثبت و منفی

امروزه این اصل به لحاظ تصدیقی بدیهی می‌نماید، اما تحلیل دامنه و ابعاد آن هنوز محتاج بررسی است (فرامرزی قراملکی، ۱۳۸۹: ۱۷). در حقیقت داور موظف است در طول فعالیت داوری صرفاً به ارزیابی اجرای متسابق بپردازد و از توجه به هر امر حاشیه‌ای که ممکن است ارزیابی وی را تحت تأثیر قرار دهد بپرهیزد. هرگونه پیش‌فرض ذهنی مثبت یا منفی در مورد اجرای متسابق از جمله این موارد است.

ده. اصل توجه حصرگرایانه به اجرای فعلی متسابق و پرهیز از تأثیر دادن سوابق وی

لازم است داور در طول فعالیت داوری منحصرراً به اجرای فعلی متسابق توجه داشته باشد، سابقه خوب متسابق در اجراهای قبلی، موفقیت‌ها و رتبه‌های کسب‌شده در مسابقات دیگر و یا ایرادها و ضعف‌های متسابق که داور از قبل با آن‌ها آشنا بوده به‌هیچ‌وجه نباید در ارزیابی فعلی داور اثر مثبت یا منفی داشته باشند.

یازده. اصل پرهیز از مؤثر و متأثر شدن در رأی و از رأی سایر داوران

امروزه داوری مسابقات قرآن، امری گروهی است و غالباً داوری هر یک از بخش‌های تجوید، وقف و ابتداء، صوت، لحن و حسن حفظ را یک یا بیش از یک نفر به عهده‌دارند و معمولاً داوران کلیه

رشته‌ها در کنار یکدیگر به امر داوری می‌پردازند. یکی از اصولی که داور باید به آن توجه داشته باشد، پرهیز از ادای کلام یا حرکتی در رد یا تأیید تمام یا بخشی از اجرای متسابق است به گونه‌ای که احتمال داشته باشد این تأیید یا رد در تصمیم داوران دیگر نیز مؤثر باشد؛ از سوی دیگر به منظور حفظ استقلال در تصمیم‌گیری لازم است داور، از متأثر شدن از رأی سایر داوران نیز خودداری نماید.

دوازده. اصل پرهیز از جبران خطای محتمل در داوری دیگر داوران

چنانچه داور متوجه خطای عمدی یا سهوی داور دیگری در روند ارزیابی شود، لازم است از جبران آنچه به نظرش رسیده در ارزیابی خود پرهیز نموده و در صورت اطمینان از وقوع چنین امری به منظور دفاع از حق متسابق قبل از اعلام نتایج، مسئله را با داور ناظر یا مسئولین برگزاری مسابقات مطرح نماید.

سیزده. اصل رازداری و پرهیز از فضا سازی علیه متسابقین

در روند داوری بالأخص در داوری‌های متعدد، ممکن است داور به نقاط ضعف متسابقین اشراف پیدا نماید، اما نباید غافل بود که مطرح کردن نقاط ضعف متسابق نزد دیگران به خصوص در مجامع داوران منجر به فضا سازی بر علیه متسابق گردیده و بی‌اختیار در ارزیابی دیگر داوران در مسابقات آتی اثر سوء بر جای بگذارد.

چهارده. اصل حفظ کرامت متسابق و پرهیز از حقیر انگاری و بی‌توجهی به نکات مثبت در اجرای متسابق

یکی از مصادیق بد داوری، حقیر انگاری متسابقین و ناچیز انگاری توانایی‌های آنان است. ناچیز انگاری در حقیقت نوعی پیش‌داوری است؛ در قرآن مجید توصیه بسیار مهم از جانب حضرت شعیب علیه السلام بارها به میان آمده است (مانند سوره انعام، سوره هود، سوره شعراء: و لا تبخسوا الناس اشیاءهم). غالباً مفاد این آیه را با توجه بر اساس قرائن و سیاق به کم‌فروشی تفسیر کرده‌اند: در معاملات کالای مردم را کم نکنید؛ اما آیه مفهومی عام دارد: اشیاء مردم را حقیر ندانید و کم‌ارزش تلقی نکنید و این در واقع ترسیم یکی از شرایط داوری منصفانه در خصوص توانایی‌های افراد است، به همین دلیل است که برخی مفسران مفاد آیه را به معنای «در حق مردم ظلم نکنید»، تفسیر می‌کنند. مراد این است که در مقام داوری نباید صرفاً به عیوب نظر دوخت، بلکه باید محاسن و معایب را باهم مورد تحلیل قرارداد. (همو، ۱۸).

پانزده. اصل پرهیز از متأثر شدن ارزیابی بخش‌های مختلف از ویژگی‌های مثبت و منفی غالب

از دیگر اصولی که لازم است داور مسابقات قرآن به آن توجه داشته باشد توجه به این مسئله است که گاه یک جنبه مثبت یا منفی در اجرای متسابق آن قدر قوی و اثرگذار جلوه می‌کند که ممکن است ناخودآگاه بر دیگر ویژگی‌های اجرای متسابق سایه افکند، بر داور لازم است که استقلال در ارزیابی هر یک از بخش‌ها را رعایت نموده و از سایه‌افکنی برخی ویژگی‌ها بر سایر آن‌ها جلوگیری نماید. به‌عنوان مثال دیده‌شده که گاهی شدت بالای صوت متسابق بر امتیاز بخش‌های دیگر مانند طنین اثرگذار بوده است و یا گاه کیفیت نامطلوب صوت بر امتیاز لحن اثر گذاشته است.

شانزده. اصل پرهیز از داوری شخصیت متسابق به‌جای داوری علمی اجرای وی

داور مسابقات باید توجه داشته باشد که فعالیتی که از او خواسته شده است صرفاً داوری و ارزیابی اجرای متسابق در حیطه تخصص داور است و داوری در مورد شخصیت و دیگر ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری متسابق از حوزه وظایف داور خارج است و نباید بین این دو حوزه در ارزیابی داور تداخلی وجود داشته باشد، برای نمونه گاهی ظاهر و پوشش متسابق با احکام شرعی و جایگاه قرآنی وی تناسب ندارد، این مسئله اگرچه ممکن است برخلاف احکام شرع باشد اما داوری در مورد آن از حوزه وظایف داور مسابقات قرآن کریم خارج است، چراکه در حال حاضر از ملاک‌های ارزیابی محسوب نمی‌شود.

هفده. اصل جلوگیری از آشکار شدن تأثرات عاطفی از اجرای متسابقین در انظار متسابقین

در برخی از مسابقات جایگاه داوران در منظر متسابقین قرار دارد، در چنین شرایطی یکی از اصولی که لازم است داور به آن توجه داشته باشد، جلوگیری از نمودار شدن هرگونه تأثر عاطفی مثبت یا منفی از کیفیت اجرای متسابق است. هر عملی مانند تأیید با سر، اظهار شادمانی، اظهار تأسف، نجوا کردن با دیگر داوران حین اجرای متسابق، نگاه خاص و محبت‌آمیز یا غضب‌آلود به متسابق، از نظر اخلاق داوری مردود است. همچنین در مسابقاتی که جایگاه داوران از جایگاه متسابقین جدا بوده و ارتباط داوران و متسابقین صرفاً از طریق صوتی برقرار است، تشویق متسابق توسط داور از طریق سیستم انتقال صوت نیز به‌کلی مردود است، چراکه حفظ اصل یکسان بودن شرایط در این مورد غالباً ممکن نیست و همین امر ممکن است شائبه جهت‌دار بودن داوری را در برداشته باشد. در حدیثی از پیامبر خدا ﷺ آمده است: «مَنْ ابْتُلِيَ بِالْقَضَاءِ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ فَلْيَعِدِلْ بَيْنَهُمْ فِي لِحْظِهِ وَإِسَارَتِهِ وَمَقْعَدِهِ وَمَجْلِسِهِ»؛ هر که به داوری کردن میان مسلمانان مبتلا شود، باید در نگاه‌ها و اشاره کردن‌ها و جای نشستن و نحوه نشستن خود نسبت به آن‌ها به یکسان رفتار کند (الهندی، ۱۴۲۵: ح ۱۵۰۳۲).

هجده. اصل حفظ تمرکز در طول داوری

حفظ تمرکز در طول فعالیت داوری یکی دیگر از اصولی است که لازم است داور در طول اجرای مسابقات به آن توجه داشته باشد، غفلت از داوری حتی به اندازه یک ثانیه ممکن است متغیر نتایج پایانی مسابقات باشد و مسئولیت اخلاقی و شرعی برای داور به دنبال دارد، استفاده از تلفن همراه، صحبت کردن، خروج از جایگاه داوران به هر علت، خوردن و آشامیدن در حین داوری، از جمله مصادیقی هستند که انجام آن‌ها تمرکز داور را در طول اجرای مسابقه، دچار خلل می‌نماید، هر عامل مزاحمی که می‌تواند منجر به این امر شود باید پیش از آغاز مسابقه و یا در خلال اجرای دو مسابقه برطرف گردد، امیرالمؤمنین علی علیه السلام به شریح قاضی فرمودند: **وَلَا تَقْعُدَنَّ فِي مَجْلِسِ الْقَضَاءِ حَتَّى تَطْعَمَ**. در مجلس قضاوت منشین، مگر این که قبلاً چیزی بخوری (کلینی، ۱۴۶۲: ۴۱۳)، این حدیث شریف بیانگر آن است که حتی احساس گرسنگی می‌تواند بر تمرکز و در نتیجه رأی داور اثرگذار باشد!

نوزده. اصل پذیرش خطاپذیری

چنانچه داور در حین انجام فعالیت داوری و یا پس از تذکر داور همکار یا داور ناظر و یا پس از اعتراض متسابق و یا حتی پس از اعلام نتایج، متوجه اشتباه خود در امر داوری شد لازم است نسبت به اعمال حق و اصلاح رأی خود اقدام نموده و با مقاومت بر باطل و توجیه آن از مسئولیت اخلاقی و شرعی خود در امر داوری غفلت نوزد، چراکه با این کار نه تنها باطل را تصحیح نمی‌کند، بلکه با هر عمل یا سخنی که می‌خواهد کار باطل خود را بیوشاند بر خطای خود می‌افزاید. امیرالمؤمنین علیه السلام خطاب به مالک اشتر یکی از ویژگی‌های قاضی را پذیرش خطاپذیری و اصرار نوزیدن در توجیه خطا می‌داند: «وَلَا يَتَمَادَى فِي الرَّئْيِ»؛ اگر اشتباهی از او سرزد، بر اشتباه خود پافشاری نکند؛ زیرا بازگشت به حق بهتر از ادامه در گمراهی است. (شریف رضی، ۱۳۸۹: نامه ۵۳)

نتیجه‌گیری

نظر به اهمیت داوری مسابقات قرآن کریم، نیازمند تدوین و ارائه اصول اخلاق این حرفه هستیم، استفاده از تجربیات داوران و متسابقینی که سال‌ها در این عرصه فعالیت داشته‌اند یکی از بهترین راه‌ها جهت شناسایی مسائل این حرفه و تدوین الگوی اصول اخلاق حرفه‌ای آن است. پژوهش حاضر که حاصل گفت‌وگو با تعدادی از این افراد و تحلیل محتوایی داده‌های به‌دست‌آمده بر اساس

روش نظریه‌سازی داده بنیاد است، به ارائه این اصول از زبان افرادی که به نحو کنش یا واکنش با این حرفه در ارتباط هستند پرداخته و ضمن تحلیل داده‌ها بر اساس این استراتژی، از داده‌های اسنادی اسلامی نیز به‌منظور تعمیق اصول خود بهره برده است. یافته‌های این پژوهش در دو مقوله اصلی اصول اخلاق حرفه‌ای داوری قرآن کریم مربوط به برگزارکنندگان مسابقات و اصول اخلاق حرفه‌ای داوری مسابقات قرآن کریم مربوط به داوران، گردآوری شده‌اند. بر این اساس اصول ۹ گانه اخلاق حرفه‌ای داوری قرآن کریم مربوط به برگزارکنندگان شامل:

- اصل انتخاب داوران شایسته
  - اصل نظام‌مند کردن امر داوری
  - اصل سنجش پذیری ملاک‌های ارزیابی
  - اصل آگاهی‌دادن و ارزیابی داور از اشراف به آیین‌نامه مسابقات و مطلع نمودن متسابقین
  - اصل وفاداری به آیین‌نامه مسابقات
  - اصل رعایت مساوات در اجرای متسابقین
  - اصل شفاف‌سازی نتایج داوری
  - اصل اعطای حق اعتراض به نتیجه داوری، به متسابق
  - اصل اعمال داوری درجه‌دو
- بوده، همچنین اصول ۱۹ گانه اخلاق حرفه‌ای داوری مسابقات قرآن کریم مربوط به داوران، به این شرح است:

- اصل پرهیز از نگاه منفعت‌گرایانه به داوری مسابقات قرآن
- اصل رعایت انصاف در داوری
- اصل عدم امتناع از پذیرش داوری در صورت صلاحیت داشتن
- اصل توجه به مسئولیت اخلاقی و شرعی و حق الناس بودن امر داوری
- اصل پرهیز از بخشی‌نگری در داوری
- اصل تکیه بر اطلاعات و پرهیز از داوری مقایسه‌ای
- اصل پرهیز از تکیه بر استدلال‌ات عقلی به جای ادراکات حسی (داده‌ها)
- اصل واکنش هوشمندانه و پرهیز از عکس‌العمل هیجانی
- اصل پرهیز از تأثیر دادن پیش‌فرض‌های مثبت و منفی ذهنی

- اصل توجه حصرگرایانه به اجرای فعلی متسابق و پرهیز از تأثیر دادن سوابق وی
  - اصل پرهیز از مؤثر و متأثر واقع شدن در رأی و از رأی دیگر داوران
  - اصل پرهیز از جبران خطای محتمل دیگر داوران در داوری خود
  - اصل رازداری و پرهیز از فضا سازی بر علیه متسابقین
  - اصل حفظ کرامت متسابق و پرهیز از حقیرانگاری و بی توجهی به نکات مثبت در اجرای متسابق
  - اصل پرهیز از متأثر شدن داوری در بخش های مختلف از ویژگی های مثبت و منفی غالب
  - اصل پرهیز از داوری شخصیت متسابق به جای داوری علمی اجرای وی
  - اصل جلوگیری از آشکار شدن تأثرات عاطفی از اجرای متسابق در انظار متسابقین
  - اصل حفظ تمرکز در طول داوری
  - اصل پذیرش خطا پذیری
- امید است که با توجه و پابندی دقیق برگزارکنندگان و داوران محترم به این اصول اخلاقی، نه تنها هر ساله شاهد ارتقای مستمر سطح کیفی داوری مسابقات قرآن کریم و در نتیجه رشد و شکوفایی هرچه بیشتر استعداد های قرآنی باشیم، بلکه فراتر از آن، از این رهگذر، این مسابقات به مثابه الگویی عملی و الهام بخش، زمینه ساز ترویج و تعمیق ارزش ها و اخلاق ناب قرآنی در بطن جامعه گردد. در حقیقت، انتظار می رود جلوه هایی از عدالت، انصاف، امانت داری و تکریم که در این اصول نهفته و در فرآیند داوری تجلی می یابد، به فرهنگ عمومی تسری یافته و جامعه ما را بیش از پیش به زیور اخلاق قرآنی آراسته سازد.

فهرست منابع

- اسلامی، محمدتقی و دیگران. اخلاق کاربردی؛ چالش‌ها و کاوش‌های نوین در اخلاق عملی. یک جلد، چاپ دوم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۸.
- ادیب حاج باقری، م. روش تحقیق گراندد تئوری، راه و روش نظریه‌پردازی در علوم انسانی و بهداشتی. تهران: بشری، ۱۳۸۵.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد. غررالحکم و درر الکلم. جمال‌الدین محمد خوانساری، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، دوم، ۱۳۶۰.
- حر عاملی، محمد بن حسن. وسائل الشیعه. انتشارات آل‌البیت، قم، ۱۴۱۴.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. مبسوط در ترمینولوژی حقوق. انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۶.
- خداپرستی، فرج‌الله. فرهنگ واژگان مترادف و متضاد فارسی. قم، موسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان، ۱۳۸۷.
- دهخدا، علی‌اکبر. لغت‌نامه دهخدا. چاپخانه مجلس، تهران، ۱۳۲۵.
- زبیدی، محمد مرتضی. تاج العروس من جواهر القاموس. چاپ خیریه، مصر، ۱۳۰۶.
- شریف رضی، محمد بن الحسین. نهج‌البلاغه. محمد دشتی، قدس، قم، ششم، ۱۳۸۹.
- طبرسی، فضل بن حسن. مجمع‌البیان فی تفسیر القرآن. انتشارات ناصرخسرو، تهران، دوم، ۱۳۷۲.
- کلینی، محمد بن یعقوب. الکافی. انتشارات اسلامی، تهران، دوم، ۱۳۶۲.
- کلینی، محمد بن یعقوب. فروع کافی. محمدحسین رحیمیان، انتشارات قدس، قم، ۱۳۸۸.
- فرامرزی قراملکی، احد. درآمدی بر اخلاق حرفه‌ای. سرآمد، تهران، ۱۳۸۶.
- فرامرزی قراملکی، احد. اخلاق داوری علمی. راهبرد فرهنگ، ش ۸ و ۹، ۱۳۸۹.
- محمدی ری‌شهری، محمد. منتخب میزان الحکمه. انتشارات دارالحدیث، قم، ۱۳۸۱.
- المصری، ابی‌الفضل جمال‌الدین محمد بن مکرم ابن‌منظور الفریق. لسان العرب. بیروت، مؤسسه علمی المطبوعات، ۱۴۲۶.
- مهدوی کنی، صدیقه. ساختار گزاره‌های اخلاقی قرآن رویکرد معناشناختی. انتشارات دانشگاه امام صادق، دوم، ۱۳۸۹.
- الهندی، علاء‌الدین علی بن حسام‌الدین. کنز‌العمال فی سنن الاقوال و الافعال. موسسه الرساله، بیروت، پنجم، ۱۴۰۵.

- Glaser, B. Basics of grounded theory analysis: emergence vs. forcing. Sociology Press. Mill Valley, CA, 1992.
- Glaser, B. & Strauss, A. The discovery of grounded theory. Aldine Publishing Company. Chicago, 1967.
- Kohen, Dary. the Ground of Professional Ethics. Newyork, Teylor & Francis, 2001.
- Ozar, David and Berg, Jessica and Werhand, Patriciah and Emanuel, Linda. Organizational ethics in Health cave. American, Medical Association, 2000.
- Sousa.C.A.A Headriks...P.H.j. the need for grounded theory in developing a knowledge based view, organization of research methods. Vol.9, No 3, pp.315-338, 2006.

References

- Eslami, M. T., et al. (2009). *Akhlāq-e kārbordī: Chālesh-hā va kāvosh-hā-ye novīn dar akhlāq-e ‘amalī* [Applied ethics: New challenges and explorations in practical ethics] (2nd ed.). Islamic Sciences and Culture Academy.
- Adib Hajbagheri, M. (2006). *Ravesh-e taḥqīq-e grounded theory, rāh va ravesh-e nazarīye-pardāzī dar ‘ulūm-e ensānī va behdāshī* [Grounded theory research method: The path and method of theorizing in the humanities and health sciences]. Boshra.
- Tamimi Amadi, A. W. (1981). *Ghurar al-ḥikam wa durar al-kalim* [Exalted aphorisms and pearls of speech] (J. M. Khwansari, Trans. & Comm., 2nd ed.). University of Tehran Press.
- Hurr al-Amili, M. H. (1993). *Wasā’il al-Shī‘ah* [The means of the Shi‘ah]. Al al-Bayt Institute.
- Jafari Langarudi, M. J. (2007). *Mabsūṭ dar terminolożī-ye ḥuqūq* [The comprehensive legal terminology]. Ganj-e Danesh.
- Khoda Parasti, F. (2008). *Farhang-e vāzhagān-e motarādef va motazādd-e Fārsī* [Dictionary of Persian synonyms and antonyms]. Tebyan Cultural and Information Institute.
- Dehkhoda, A. A. (1946). *Loghat-nāme-ye Dehkhodā* [Dehkhoda dictionary]. Majles Printing House.
- Zabidi, M. M. (1888). *Tāj al-‘arūs min jawāhir al-qāmūs* [The bride’s crown from the pearls of the Qāmūs]. Al-Khayriyyah Press.
- Sharif Razi, M. H. (2010). *Nahj al-balāghah* [The peak of eloquence] (M. Dashti, Trans., 6th ed.). Qods.
- Tabarsi, F. H. (1993). *Majma‘ al-bayān fī tafsīr al-Qur‘ān* [The confluence of eloquence in the interpretation of the Qur’an] (2nd ed.). Nasir Khusraw.
- Kulayni, M. Y. (1983). *Al-Kāfi* [The sufficient] (2nd ed.). Islamiyyah.

- Kulayni, M. Y. (2009). *Furū' al-Kāfi* [Branches of al-Kāfi] (M. H. Rahimiyan, Ed.). Qods.
- Faramarz Qaramaleki, A. (2007). *Darāmadī bar akhlāq-e herfeh-ī* [An introduction to professional ethics]. Saramad.
- Faramarz Qaramaleki, A. (2010). Akhlāq-e dāvārī-ye 'elmī [Ethics of scholarly arbitration]. *Rahbord-e Farhang* [Cultural Strategy], (8–9).
- Mohammadi Rey Shahri, M. (2002). *Muntakhab mīzān al-hikmah* [A selection from the scale of wisdom]. Dar al-Hadith.
- Ibn Manzur, M. (2005). *Lisān al-'Arab* [The tongue of the Arabs]. Al-'Ilmiyyah Publications.
- Mahdavi Kani, S. (2010). *Sākhtār-e gozāreh-hā-ye akhlāqī-ye Qur'an: Rūykard-e ma'nā shenākhtī* [The structure of ethical statements in the Qur'an: A semantic approach] (2nd ed.). Imam Sadiq University Press.
- Al-Hindi, A. D. (1985). *Kanz al-'ummāl fī sunan al-aqwāl wa al-af'āl* [The treasure of workers in the traditions of sayings and deeds] (5th ed.). Al-Risalah Institute.
- Glaser, B. (1992). *Basics of grounded theory analysis: Emergence vs. forcing*. Sociology Press.
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory*. Aldine.
- Kohen, D. (2001). *The ground of professional ethics*. Taylor & Francis.
- Ozar, D., Berg, J., Werhand, P., & Emanuel, L. (2000). *Organizational ethics in health care*. American Medical Association.
- Sousa, C. A. A., & Hendriks, P. H. J. (2006). The need for grounded theory in developing a knowledge-based view. *Organizational Research Methods*, 9 (3), 315–338.